16. ASIR ŞAİRLERİNDEN EDİRNELİ NAZMÎ'NİN ESERİ VE BU ESERİN TÜRK DİLİ VE KÜLTÜRÜ BAKIMINDAN EHEMMİYETİ

Türkiye'de Osmanlı sülâlesi hâkim olduktan sonra[1] acem taklidi divan edebiyatının kuvvetle yayılarak millî dil ve kültürümüzü şiddetle tehdit etmesi üzerine on beşinci asrın sonlarında Türkiye'de bir dilde milliyetperverlik cereyanı baş gösterdi. Aruz vezniyle olmakla beraber, yalnız Türkçe sözler ve hattâ Türkçe tespihlerle şiir yazmak cereyanı olan bu Türkçülüğe Türkî-i basit (saf Türkçe) cereyanı denir. Bu cereyanın mümessilleri asıl halk şairlerinden değil, divan edebiyatı müntesipleri arasında yetiştiği için şiirlerini millî vezinle değil, aruzla yazmışlardır. Bugünkü malûmata göre bu cereyanın ilk mümessili on beşinci asrın sonunda Aydınlı Visali'dir. Fakat Visâli'nin şiirlerinden hiçbirisi bize kadar gelmemiştir. Belki günün birinde bu şiirler kütüphanelerin birindeki unutulmuş bir kitabın arasından çıkacaktır. Türkî-i basît cereyanı on altıncı asırda iki mümessil yetiştirdi: Tatavlalı Mahremi ve Edirneli Nazmî. Bunlardan Mahremi'nin bize yalnız şu beyti kalmıştır:

Gördüm segirdir ol ala gözlü geyik gibi
Düşdüm saçı duzağına bön uğeyik gibi.

Edirneli Nazmi'nin ise saf Türkçe ile yazdığı bütün şiirler bize kadar kalmıştır ki 1928 de Türkiyat Enstitüsü tarafından ve Fuat Beyin bir mukaddemasıyla birlikte neşrolunmuştur.

Edirneli Nazmi'nin asıl adı Mehmet'tir. On beşinci asrın sonunda doğmuş[2] Yavuzun İran ve Mısır seferinde bulunmuştur. Nazmî sipahi idi. Nazmi'nin ölüm tarihi katî olarak bilinmiyorsa da 1553 ten sonra olduğu muhakkaktır.

Nazmî'nin Mecma'un-Nezâ'ir adlı bir eseri vardır ki edebiyat tarihimiz için fevkalâde mühimdir. Bu eserin biri Viyana'da, biri Manisa'da Çeşnegir Kütüphanesinde 16 numarada biri de İstanbul'da Nuruosmaniye Kütüphanesinde üç yazması malûmdur. Nuruosmaniye nüshasında şiirleri bulunan 243 şairin isimleri, Edebiyat Fakültesinde sınıf arkadaşım olan Ziya tarafından elifbe sırasıyla tertip edilmiş ve bu fihrist Köprülüzade tarafından neşrolunmuştur (ilk mübeşşirler, 63)

Edirneli Nazmi'nin saf Türkçe ile yazdığı şiirleri ihtiva eden divân-ı türk-i-i basit 80 sayfalık bir eserdir. 285 tane şiirden mürekkeptir. Ayrıca 56 da beyit vardır.

Dîvân-ı Türkî-i Basît'in tarih ve medeniyet bakımından ehemmiyeti

Şair Nazmı üçüncü derecede bir şair olduğu için şiir bakımından büyük ehemmiyeti yoktur. Buna mukabil kültür tarihimiz için çok mühimdir.

Divân-ı Türkî-i basît'in 13. sayfasındaki 29 numaralı gazel şudur:

geldiğince qutluluğla her uruc
her müselman şen olub dutar uruc
olki gerçekden müselman olmaya
te(ng)ri saqlasun o her gün yer uruc

datlu yemek yemek olur iş haman
özge bayramdur bu qardaşlar uruc
urulur zencîre albızlar qamu
qutluluğla her qaçan erer uruc
Nazmı her gerçek müselman olanı(ng)
gecesin şenlikler qadr eyler uruc.

Bu gazelin yedinci satırındaki albız kelimesi bilhassa mühimdir. Bu kelime bugün Türkiye Türkleri'nce kullanılmıyor. Bütün Türkler arasında da yalnız Altay Türklerinde almış şeklinde kullanılan bu kelime Verbetskiy lügatinde (s. 18) fena ruhlardan biri olarak gösteriliyor. Anadolu halk itikatlarındaki albastı ve alkarısı ile herhalde bir asıldan olan ve hile mânâsına gelen al kökünden gelen albızın 16. asırda Anadolu'da bulunması Türklerin kültür birliğini ne dereceye kadar sakladıklarını gösterdiği için mühimdir. Aldamak, aldatmak, aldanmak mastarları da herhalde aynı asıldan olacaktır.

Altay'ın Şamanî Türkleri'nde "almıs" şeklinde ve bir kötü ruh mânasında kullanılan albız Müslüman Türkiye Türklerinde doğrudan doğruya şeytan yerinde kullanılmıştır. Hiç bir Türkçe lügatte buna tesadüf etmedimse de albızın şeytan mânâsında kullanıldığı şu suretle ispat olunabilir:

Meşhur hadis âlimi Buhâri'nin eserinde şöyle bir hadis vardır:

"Ramazan girince göğün kapıları açılır, cehennemin kapıları kapanır ve şeytanlar zincire vurulur demektir." Nazmi'nin gazelindeki:

urulur zencîre albızlar qamu qutluluğla her qaçan erer uruc

beyti ise bu hadisin Türkçe'ye eksik bir tercümesinden başka bir şey değildir. Bu, Şamanizm'den İslâmiyet'e ne kadar çok şeyler geçtiğini hatıra getirir. Bu suretle ölüye lokma dökmek, ağaca şerbet içirmek, tutulan aya teneke çalmak, eşiğe basmamak gibi İslâmî bir şekilde hâlâ yaşayan millî Türk dininin İslâmiyet'i de nasıl millîleştirdiği tetkike muhtaç büyük bir mevzu olarak önümüze çıkar.

Nazmî'nin felsefesi ve fikirleri

Nazmi'nin hayat ve dünya hakkındaki felsefesi ve fikirleri gayet basittir. Onun 80 sayfalık divanındaki fikir ve felsefesini şu cümlelerle hulâsa edebiliriz:

"Dünya yalana, hilekâr, bin erden artakalmış bir kadındır. Onun için dünyayı sevme, ölümü an. Zaten hakikî erler bu dünyaya gönül vermediler. Dünyaya gönül verenlerin gönlü kaygı ile dolar ki yabancı bir askerin bir ülkeyi istilâsına benzer. Dünyaya gönül vermek erin kadına uyması gibidir. Hakikî er, güzellikte peri bile olsa, kadının sözüne kulak asmaz. Asarsa gerçek er değildir. Gerçek er sözünde durmalıdır. Sözünde durmayan er kadından daha fenadır. Eğer Tanrı'dan iyilik istersen de, kötülük görsen bile, iyilik et".

Nazmî'nin aşk hakkındaki fikirlerine gelince bu kendi zamanının bütün telâkkilerine uygundur.

gö(ng)ül geçmez güzeller sevgüsünden

olunca tâ belürsüz adı sanı

diye Nazmî hakikaten ihtiyarladığı halde bile sevmekten vazgeçememiştir.

Nazmî'nin fikirleri arasında en dikkate değer olanları ise bey, paşa ve ağa bilmeyenlerin bahtiyarlığından bahsetmesi (Divân-ı türkî-i basît, s. 7, satır 19) ve bilhassa Kanunî Sultan Süleyman gibi bir padişah devrinde:

ussun var ise Nazmi

qo xünkâr qulluğun öz başı(ng)a beğ ol, özü(ng) bil, ağalığ et

demesidir ki daha sonraki devirlerde bile böyle bir şey söylemenin imkânsızlığını düşününce Nazmî'nin bu fikir hürriyetini göstermek için pek büyük bir cüret olduğunu teslim etmek veya müstebit hükümdarlar diye bildiğimiz padişahların müsamahakâr insanlar olduğunu kabul etmek icap eder.

Nazmî'nin sanatı, sanatının unsurları, sanat oyunları ve tespihleri

Nazmî, türkî-i basît'le yazmış olmakla beraber sanatını teşkil eden unsurların en büyük kısmı klâsik acem unsurudur. Çünkü bir kere Nazmî şiirlerini tamamen aruzla yazmıştır[3]. Tespihlerinin çoğu ve düşünüş-duyuş bakımından da klasiktir. Ancak buna karşılık dilin sadeliği, bazı kafiyelerde klasik şiirlerde görülmeyen halk şiiri tarzı ve bazı teşbihleri de tamamen millîdir. Nazmî'nin tespihleri şunlardır:

Kendü işinde o kim usa(ng) olub ola oya Bize göz iti baqduğı içün engeli(ng) ha Yâr ol yay-ile kim oqlaya kendin seveni Ussı yoq bir küçücük oğlana uymaqdur hey Sevdigüm kim yüzüme baqmaz olubdur Nazmî İşini başa çıqarmaq mı olur öyle o ya Vâh bir güçlü bıçaqlarla dutub gözin oya Îmdi bir bağrı qatı kimseneye be(ng)zer o ya Delülükler edüb ol kim delü gö(ng)line uya Beni geçmişdürür engel be(ng)e küsmüşdür o ya

Keza aşağıdaki 20 numaralı gazeli Köprülüzade fâilâtün fâilâtün fâilün vezninde bulduğu halde hakikatte feilâtün feilâtün feilün veznindedir:

Alqış etsem ben o sevdügüm a(ng)a Ya gibi qaygu ile âh beni Încinür sevgi (?) öget âh ba(ng)a Îki bükdi ne deyem ben a(ng)a ya

Sevgi: Ateş;
yar ayrılığı: karanlık, uruç;
yar yakınlığı: bayram;
sevgili: hümâ, peri, güneş, ay;
Sevgilinin gözleri: badem, oklu yaylı yağmacı ve kesici Türk, yıkıcı Tatar;
sevgilinin kirpikleri: ok;
sevgilinin kaşları: yay, yeni ay, gemi;
sevgilinin dudakları: şeftali, taze hurma, şeker, â'al, yakut, kiraz, nar, bal;

sevgilinin yüzü: gül, güneş;
sevgilinin eneği[4]' gül, elma;
sevgilinin saçları: sünbül, zincir, anber, karacı; sevgilinin alnı: ay, yasemin;
sevgilinin boyu: servi, çınar, servi dalı;
sevgilinin ağzı: konca;
söz söylerken sevgilinin dili: bülbül;
sevgilinin yanağı: gül, gülnar;
sevgilinin kara zülfü: bulut, yılan, hümâ;
sevgilinin sözleri: bal, şeker;
sevgilinin dişi: inci;
sevgilinin hatı: piruze
sevgilinin gövdesi: pamuk;
sevgilinin kalbi: kara taş, çelik;
sevgilinin göğsü: zambak, sütlâç;
sevgilinin parmakları: konca zambak, yeni ay;
sevgilinin tırnağı: yıldız;
sevgilinin kulağı: gül;
sevgilinin terleri: inci, çiğ.

Görülüyor ki sevgili hakkındaki tespihlerin en çoğu klâsik edebiyatımızdakilerin aynıdır. Fakat meselâ dudağın şeftaliye, gövdenin pamuğa, kalbin çeliğe benzetilmesi gibi bazıları da halk edebiyatımızın tespihlerinden alınmıştır. Keza kitabının muhtelif yerlerinde sararmış benzi ayvaya, dünyayı çepele, sarhoş olduğu zamanki sesini çana ve usturayı güneşe benzetmesi de klâsik edebiyatta olmayan tespihlerdir. Bundan başka **Nazmî** kanlı göz yaşlarını şaraba, Kızıl Irmağa, mercana; ağlamış gözleri eriğe; sevgi çağında olanların göz yaşlarını Tuna'ya, Sava'ya, Şatt'a, Ak Denizle Kara Deniz'e; gözlerini pınara; başım yüce bir dağa; ahım dağın dumanına, rüzgâra; gönlünü kuru ota, hiç karanlığı olmayan bir kıra; benzini sararmış yaprağa; ak saçlarını kara ve bu ak saçlarını kazıyan usturayı da güneşe benzetiyor.

Buradaki tespihlerden bazılarım da millî sayabiliriz. Meselâ göz yaşlarını Ceyhun'a ve Nil'e benzetmeyip de Kızıl Irmak'a ve Kara Deniz'e benzetmek hiç şüphe yok ki daha millîdir.

Nazmî'nin hiciv vadisindeki tespihleri ise daha millîdir. Meselâ: sevdiğinin lalasını işe güce yaramaz, dili dönmez ırgata, yılana, sarı çıyana, sarıca arıya; engelleri (yani rakipleri) toza, kara, kuşa, eşeğe, sığıra, ite, dikene, domuza ayıya, kartala;

engelin boyunu murdar ağaca; sakalım karaçalıya; engelin oğlunu buzağıya benzetiyor.

Ben o sevdügümi candan severüm Olmaya iki yaqa ıssı beni Qulluğında iti ol sevdügü(ng)ü(ng) Versem anu(ng) yolına canı nola Yaqdı engel hey anı Te(ng)ri yaqa Olma Nazmî anu(ng) işinde oya.

Köprülüzade tarafından feilâtün feilâtün feilün vezninde bulunan aşağıki 81 numaralı gazel ise mefâilün feilâtün mefâilün feilün veznindedir:

Beni asarsan(ng) eğer qarşu(ng)a begüm gel as Qaşu(ng)la kirpigü(ng) öldürdi işte ben qulunı Ayagu(ng)ı biricik tek gel iki gözüme bas Gider elü(ng)den oqu(ng) hey efendi yayu(ng)ı yas Beni senü(ng)lee görüb ağlamağla âlândan San(ng)la ki engelü(ng)ü(ng) gö(ng)li düşmüş ol be(ng)zer

Qo olsun engeli(ng) imdi yüzi gözi is pas
Şu çingene köyine kim yazılı beğliğe has
Bu dünyeni(ng) götüri qaygusından isterse(ng)
Ki kurtulasın oqı Nazmî durmadan ixlâs.

Nazmî klâsik şairlerimizde oldukça çok görülen temsilî nükteli sanat oyunları da yapmışsa da onun asıl sanatının en mühim unsuru ve en millî olanlar cinaslarıdır. Türkçe, cinasa çok uygun geldiği için Nazmî bunda, bazen iptizale düşmekle beraber, muvaffak olmuştur. Nazmî'nin şu gazeli bunun en güzel misalidir:

Al ile gül gibi hey donanub ol gözi ala
Sünbülü(ng) saçını yel ey yüzi gül qo ki yola
İ(ng)ledüb qaygularını(ng) kim beni döndüri qıla
Hay efendi duş olam deme benüm gibi qula
Elleri(ng) göze göre sen qolu(ng)ı boynına dola
Al-ile niceyedek durmaya dek gö(ng)lüm ala
Zülfü(ng)e oyken ür ol çekse nola anı yola
Şöyle kim var giderek belki belü(ng) gibi kıla
Qullanasun döğe söğe ki qolay ola qola
Nazmi gördükçe anı gözleri yaş ile dola.

Bundan başka Nazmî'nin divanında halk âdetlerine telmihen geçen imâları da millî unsurdan saymak lâzımdır. Meselâ:

Sağraq ne çağ kim eline düşe destini(ng) Geç geldi (ng)üz deyü su döker tez ayağma(60,3)

beyti misafirlerin ayağına su dökmek âdetine; ve:

Sen ki tek durmayub olursun(ng) şol engel birle çift Yüz qarasın qazanursun bey seni(ng) başu(ng)a zift (77,16).

beyti de kellerin başına zift sürülmesinden dolayı Nazmî'nin "kel olasın" diye duasına telmihtir.

Bundan başka Nazmî'nin divanında "sav"lar da vardır ki bununla millî unsurlar tamamlanmış oluyor:

Kim demişler her ne yerde k'ola iş andan siviş

(24,10);

Derler olur damla damla çünki göl (40,17);

Yaxşı aygırdan qopar pes yaxhşı döl (40,18).

Bununla beraber Nazmı klâsik şairlerimizin eserlerinde sık sık görülen arap ve acem efsane ve hikâyelerine veya tarihî şahıslara ait telmihlere de divanında yer vermiştir. Mahmut' dan, Ayaz'dan, Mecnûndan (Qays ve Mecnûn atlarıyla), Hıtay'dan, Hoten'den, Hızır'dan, Yusuf ve İlyas peygamberlerden bahsetmiştir. Bilhassa Ferhât' dan bahsederken Ferhât hikâyesindeki bir vakaya telmih etmiştir. [5]

Divân-ı türkî-i basît'te 16. asır askerî hayatının izleri:

Şair Nazmî'nin Yavuzun İran ve Mısır seferleriyle Kanunînin bazı seferlerinde bulunduğu ve kendisinin bir sipahi olduğunu biliyoruz[6]. Gerek bu askerî hayat ve gerekse 16. asır ilk yarısının ardı ardınca zaferlerle dolu olması Nazmî'nin divanına askerî bir çeşni vermiş, birçok yerlerde tespihlerini askerî ıstılahlarla ve tariflere yaptırmıştır. Meselâ: çimende çiçekleri askere, gülü onların hünkârına ve konca zambağı hünkârın solağına, yahut gece gökteki ayı hünkâra ve yıldızları da onun çerisine ve keza sevgilisini güzellerin hanına, öteki güzelleri de onun çerisine benzetmesi tamamı ile o devir hayatının bir neticesi olduğu gibi, "yârın engellerin derneğine pervasızca gitmesi", Kanunî Sultan Süleyman'ın Macarların üzerine gitmesine" benzetmesi de[7] Mohaç Savaşı'nın bir aksinden başka bir şey değildir. Yârının kendisine karşı daima elinde ok ve yay bulundurduğunu, gönlü kaygı eline han olunca göz yaşlarının yıkıcı ve yakıcı bir asker tarafından istilâsına benzediğini söylemesi de yine aynı sebeplerin neticesidir.

Nazmî kimlerin tesirinde kalmıştır:

Nazmî'nin hangi şairlerin tesiri altında kaldığını izah etmek henüz oldukça güçtür. Meselâ Aydınlı Visalî'nin ve ihtimal bu tarzda şiir yazmış öteki şairlerimizin eserleri meydanda olsaydı şüphesiz daha doğru bir hüküm verebilirdik. Bununla beraber klâsik şairler cephesi ne olursa olsun, Türkî-i basit yazmış bir şair olmak itibariyle Nazmî'nin kendisinden daha önce, Nazmî kadar olmasa bile, yine sade Türkçe ile yazmış üstatların tesirinde kalmış olması ihtimali ilk önce hatıra gelen şeylerden biridir. Bununla beraber bir tesir gibi görünen bu benzeyişlerin, tesir olmaktan ziyade aynı tarzda yazmış olmanın tabiî bir neticesi olması da düşünülebilir. Onun için ben burada kati bir hüküm vermekten çekinerek yalnız benzeyişlerden bahsetmekle iktifa edeceğim: Nazmî'nin 62. sayfadaki 227 numaralı gazeli ile (ki Behey gözi güzelleri güzel ba(ng)a seni gerek seni" diye başlar) Yunus Emre'nin bir şiiri:

Aşqu(ng) adlı benden beni ba(ng)a gerek seni Ben yanarum düni güni ba(ng)a seni gerek seni Ne varluğa sevinürüm ne yoqluga yerinürüm. Aşqu(ng) ile avunurum ba(ng)a seni gerek seni Aşqu(ng) âşıqlar öldürür aşq denizine daldurur Tecellisiyle doldurur ba(ng)a seni gerek seni Aşqı(ng) şarabından içeni Mecnun olub dağa düşem Sensün dün ve gün endişem ba(ng)a seni gerek seni Âşıqlara sohbet gerek zâhidlere cennet gerek

Mecnunlara Leylâ gerek ba(ng)a seni gerek seni
Eğer beni öldüreler külüm göğe savuralar

Toprağım anda çağıra ba(ng)a seni gerek seni
Cennet cennet dedükleri bir ev ile bir qaç huri
İsteyene ver anları (ba(ng)a seni gerek seni
Yusuf ger bir gece seni eğer düşde göre idi
Terk edeydi mülklerini ba(ng)a senri gerek seni
Yunus durur benüm adum dün gün artar benüm derdim
İki cihanda maqsûdum ba(ng)a seni gerek seni

Nazmî'nin buna nazire diyebileceğimiz gazeli ise şudur:

Behey gözi güzel güzel ba(ng)a seni gerek seni Ba(ng)a yetiş gel imdi gel ba(ng)a seni gerek seni Yaqış gel o güzel ba(ng)a ki düşdi bu gö(ng)ül sa(ng)a Beni iletme bir ya(ng)a seni gerek seni Gel ey begüm olan güzel güzeller içre han güzel Perî gibi a can güzel ba(ng)a seni gerek seni İnan bu sözüme inan degüldür ey perî yalan Tapu(ng)dur imdi ba(ng)a can seni gerek seni Çü Nazmîyüm senü (ng) qulu (ng) sal imdi boynuma qol

(ng) Odur ki gözlerin yolu(ng) ba(ng)a seni gerek seni

büyük bir benzerlik gösteriyor. Hattâ Yunus Emre'nin kullandığı hiçe vezniyle (4+4+4+4) Nazmî'nin kullandığı aruz vezni (mefâilün mefâilün mefâilün mefâilün) arasında bile büyük bir benzeyiş var. Yalnız Yunus Emre'nin mutasavvıfâne yazdığı bu aşk şiirini Nazmî maddîleştirmiştir. Acaba Nazmî'nin Yunus Emre tesirinde kaldığı iddia olunabilir mi? Bu hususta müspet bir cevap vermek güçse de 1438 tarihinde Türkler'e esir düşerek yirmi yıl kadar Edirne, Bergama, Bursa ve Kıbrıs'ta yaşadıktan sonra memleketine dönen Mülbahlı yabancının Yunusa ait iki metin neşretmesinden bazı şeyler istidlal edebiliriz. [8] Bir kere Mülbahlının yirmi yıl Türkiye'de kaldığı halde memleketine dönünce Türkçe şiir olarak yalnız Yunus'un ilâhilerini neşretmesi Yunus Emre'nin Türkiye'de çok tanınmış olduğunu anlatıyor. Sonra onun Edirne'de bulunmuş olması, Yunus'un Edirne'de de aynı şöhreti kazanmış olduğu neticesine, bir ihtimal olarak, bizi götürüyor. Bundan başka Mülbahlı Türkiye'de 1438-1458 yıllarında kalmış, Nazmî ise 1500'den önce doğmuştur ve Edirnelidir Acaba Nazmî, Yunus Emre'nin şiirlerine âşinâ değil miydi? Çünkü Yunus'un şiirleri Mülbahlıdan 50-60 yıl sonraya kadar da pekâlâ Türkiye'de şöhretini muhafaza edebilir ve Nazmî de, hiç olmazsa bilmeyerek, onun tesirinde kalmış olabilir. Bundan başka, bazı benzeyişler, Nazmî'nin Mevlût sahibi Süleyman Çelebi'yi de taklit ettiği zehabını uyandırıyor. Meselâ Nazmî'nin:

Bir kişi kim Te(ng)ri buyruğın duta Her işi qolay eder Te(ng)ri a(ng)a, ($9'^{15}$)

beyti ile Süleyman Çelebi'nin:

Allah adını her kim ol evvel a(ng)a
Her işi âsân eder Allah a(ng)a [9]

beyti hemen hemen birbirinin aynıdır. Bundan başka Mevlûdun ilk beyitleriyle Nazmî'nin 285 numaralı mevizasının bazı beyitleri hemen hemen birbirinin aynıdır ki Mevlûdun asırlardır Türk vicdanı üzerindeki tesiri düşünülünce Nazmî'nin, bilerek veya bilmeyerek, bu tesir altında kalmış olması her halde pek aykırı bir düşünce olmasa gerektir.

Nazmî'nin divanında ismi haslarla birlikte (ki 25 tanedir) 1700 kelime vardır. Nazmî'nin 16. asırda yaşadığı, üçüncü derecede bir şair olduğu ve divân-ı türkî-i basît'in de 80 sayfalık bir eser olduğu düşünülünce, eserin lügat bakımından zengin veya yoksul olduğu hakkında kafi hüküm vermek için ilk önce 16. asır Türkçe'sinin umumî lügatini ve sonra da bu asırdaki öteki şairlerin eserlerinin Lûgatçelerini tespit etmek icap eder. Bununla beraber burada şu kadarını söyleyebilirim ki Nazmî lügat bakımından bu günün ikinci derecede şairlerinden zengindir.

Ben Nazmî'nin divanındaki bütün kelimeleri harf sırasıyla dizip bulundukları sayfa ve satırları da tespit ettim. Ancak bugünün dilinde kullanılan sözleri, boşuna yer tutmasınlar diye, buraya almıyorum. Aşağıdaki Üste bugünkü Türkçe'de kullanılmayan öz Türkçe sözlerdir:

acığ: dert, keder, elem, tasa, öfke, öç, acı. 20,[14].
ağu: zehir, baldıran, çok acı şey. 22,[17]; 40,[2].
al: Kurnazlık, hile, sevkülceyş, aldatmaklık, düzen, dek. 6,[13]. ala: elâ. 6,[14]; 39,[5]; 43,[14].

ala(ng): orman içinde aydınlık yer, ovada yükselen tepe, arkların iki kenarına ve sair mahallere tepeler gibi uzun tümsekleşip toplanan toprak, orman içinde açıklık, ormanın ağaçsız yeri, ırmakların eğri büğrü aktığı yerlerin sahilinde bulunan yükseklikler. 64,[13,14].

ATSIZ
(1934)

[1] "Türkiye'de Osmanlı sülâlesinin hâkim olması" cümlesi belki bazılarınca garip görünür. Halbuki tarihî hakikat şudur: Milâdî on birinci asra kadar yalnız bir tek Türk vatanı vardı. Bu vatan şarkî Avrupa'yı da kendisine ekleyen Orta Asya'da idi. On birinci asırda ikinci bir Türk vatanı kuruldu. Bu, Selçukluların kurduğu Türkiye imparatorluğu idi. Bu imparatorlukta önce Selçuk sülâlesi, sonra İlhanlı sülâlesi hâkim oldular, ilhanlılardan sonra beylikler devri başladı. Bu beyliklerden Osmanlı beyliği ötekilerini ortadan kaldırarak siyasî birliği kurdu. Onun için yukarda "Türkiye'de Osmanlı sülâlesi hâkim olduktan sonra.." dedim. Tarihimizin bu şekilde mütalaa olunması icap ettiğini ilk defa ileri süren büyük Türkçülerden Rıza Nur Bey olmuştur.

[2] Köprülüzade, Nazmi'nin on beşinci asır sonu veya on altına asır başlarında doğmuş olacağım söylüyor (ilk mübeşşirler, 52). Yavuzun Çaldıran ve Mısır seferlerine iştirak ettiğim kendi şiirlerinden öğrendiğimiz Nazmi'nin on altına asrın ilk yıllarında doğmasına imkân yoktur. Çünkü Yavuzun Çaldıran seferi 1514'te olduğuna göre, Nazmi'nin bu savaşta 13-14 yaşında bulunması icap eder. Bu ise bir Osmanlı sipahisi için pek uzak bir ihtimaldir.

[3] Nazmî kendi zamanına göre aruzu çok muvaffakiyetsiz kullanmıştır. Bununla beraber kullandığı açık Türkçe itibarıyla da bunda mazurdur. Nazmî'nin şiirlerindeki aruzun çok defa zoraki olması

yüzünden bunların vezinlerini tayin ederken bazen Köprülüzade Fuat Bey de aldanmıştır; meselâ Köprülüzade'nin fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün vezninde bulduğu şu 18 numaralı gazel hakikatte feilâtün feilâtün feilâtün feilün veznindedir:

[4] "Enek" çene, yahut çenenin alt kısmı demektir.

[5] Dîvan-ı türkî-i basît, 59, 3. Bakınız: Hikâye-i Ferhatile Şîrin, taşbasması, s. 60

[6] Köprülüzade Fuat, ilk Mübeşşirler, 52-53

[7] Dîvan-ı türkî-i basît, 57. 8: Derneğine yâr kim vardı nice engelleri(ng) - Xan Süleyman saknasun kim vardı Macar üstine.

[8] Köprülüzade, İlk Mutasavvıflar, 295.

[9] Süleyman Çelebi, Mevlût taşbasması, 6; Musahhah Mevlût, Rıza Efendi basımı, İstanbul Mahmut Bey Matbaası, 1327, S. 2; Mevlidi Şerif, Ahmet Halit basımı, S. 3

ATSIZCILAR